

O MARULIĆU U JEDNOM NJEMAČKOM PUTOPISU

Lahorka Plejić

U predgovoru prvoj knjizi edicije »Starih pisaca hrvatskih«, objavljenoj 1869., pod naslovom »Život Marulićev« stoji i sljedeće:

»U Splietu kruži od starine njeka pripovjest o Maruliću, koju premda neki za lažljivu proglasiti se trudiše, ipak vjerodostojni pisci, kao Josip Antin Costantini ili Costadoni, nazvan Conte Agostino Pupieni (1732) i naš vriedni A. Kuzmanić istinitom priznaše.«¹

Nakon kratkog ali slikovitog opisa Marulićeve noćne zgrade što govori o pohodu nekoj splitskoj djevojci i o nesretnoj prijateljjevoj pogibiji, dodan je i kratki komentar:

»Koliko je u toj priči istina, tko će to sada znati; ali je istina da se na otoku Braču u dvoru sv. Ivana, vlasništvu splietskih vlastelah Kaugrošovićah, među ostalimi starinama još danas kaže zubnjak od sapetih svionih liestavah Marka Marulića; a još je veća istina, da je Marulić veliki dio svoga kasnijega života posvetio svetim stvarim.«²

Iako je Luka Svilović (1802.–1877.) u časopisu »La Dalmazia« 1846. g. oborio Costantinija,³ koji je, koliko je poznato, prvi zabilježio nemilu noćnu pustolovinu, priča je, sadržavajući bitne elemente za životopis sveca, dobro zvučala, pa se širila i kasnije, kako svjedoči predgovor Marulovim djelima u »Starim piscima«, mnoge biografske jedinice o piscu, pa čak i jedna drama, a stizala je ona i do ušiju inozemaca koji su putovali našim stranama.

¹ »Stari pisci hrvatski«, knj. I., prir. Ivan Kukuljević Sakcinski, str. XLIX.

² Isto.

³ Prema M. Tomasoviću, »Marulić u zadarskoj periodici iz 1846.«, »Colloquia Maruliana« III, Split 1995., str. 125.

* * *

Godine 1853. Ivan August Kaznačić predstavio je domaćoj publici njemačku književnicu i veliku putnicu, a ujedno i svoju prijateljicu, Idu von Düringsfeld (1815.–1876.), te je najavio njezino tada još nedovršeno djelo o Dalmaciji.⁴ Ona je u naše krajeve stigla u ljeto 1852., proputovala sve od Zadra do Kotora, a u Splitu se zatekla početkom rujna, gdje se, uz kraće prekide, zadržala do prvih dana iduće godine. Doputovavši već kao u domovini afirmirana književnica, Ida von Düringsfeld se i u novoj sredini kretala u krugovima vezanima uz književnost, te je njen boravak u Dalmaciji bio prilično plodan — osim putopisa, Ida je i prevodila, osobito naše narodne pjesme, te je o temama iz dalmatinskog života napisala jedan roman, nekoliko novela i zbirku pjesama.

I njemačka se književnica u svom putopisu »Aus Dalmatien«,⁵ objavljenom u Pragu 1857. g. (spomenimo da je Kukuljević, priređivač prve knjige SPH, čitao taj putopis te se prilično negativno o njemu očitovao) dotiče legendarne noćne pustolovine Marulićeve i Papalićeve. Nakon ovlaš prelistanoga putopisa današnjeg bi čitatelja mogla začuditi činjenica da se Marulićevo ime spominje u poglavlju naslovljenom »Apropos der Paludi«, jer se, bar iz perspektive Marulićeve biografije u onom opsegu u kojem nam je danas poznata, o pjesnikovu boravku na Poljudu ne može ništa reći.

No Ida von Düringsfeld je, koristeći se vrlo labavim granicama putopisnoga žanra, ljubavnu zgodu dvojice prijatelja umjestila u opise svojih obilazaka Poljuda i čestih posjeta poljudskom samostanu i crkvi, gdje je vrijeme provodila uživajući u hladovini samostanskih zidina i u ugodnim razgovorima s gvardijanom. Nakon opisa šetnji do Poljuda, ispunjenog opažanjima o klimatskim uvjetima, krajoliku i vegetaciji, opisuje ona samostan i crkvu, u kojoj se, a sada dolazimo do našega pjesnika, nalazi mnogo nadgrobnih spomenika, među inima i onaj Marka Marulića. On da je, prema Kohlu (kojega Ida potom više ne spominje), protagonist neke ljubavne priče. Njemačka književnica odmah rješava i pitanje autentičnosti groba, te navodi da u tu priču ulaze zapravo dva Marulića, jedan koji je bio poljudski franjevac, te drugi koji je čuveni književnik, filozof i povjesničar, pokopan u crkvi sv. Frane, ali da ona, zapravo, ne vrijedi ni za jednoga od njih. S opaskom o srednjovjekovnom cinizmu što ga priča sadrži spram strasti dvojice mladića, Ida von Düringsfeld prepričala je čitavu noćnu ljubavnu zgodu, ne preskočivši ni jedan bitan element legende, ukratko ali slikovito naznačivši ljubav dvojice prijatelja, Marulića i Papalića, prema istoj djevojci, odlaske u njenu ljubavnu ložnicu, silnu Papalićevu ljuvenu čežnju što ga je zahvatila baš one noći kada je trebao samo stražariti pod prozorom dok je prijatelj trebao boraviti kod djevojke, Marulićevu nestrpljivost dok je čekao prijatelja, pjesnikov preplašen pogled kad je pred njega

⁴ Prema N. Beritić, »Dalmatinske teme Ide von Düringsfeld«, Anali Historijskog instituta JAZU, Dubrovnik 1970., str. 367.

⁵ »Aus Dalmatien«, Prag 1857.

pala vreća s djevojčina prozora ... Spomenula je potom i Marulićev odlazak na Šoltu kao djelo kajanja, te navodni pokornički, pobožan život — čin koji je Marulovoj biografiji pridao status kakva svetačkog životopisa.

Kako se njemačka književnica za svoja putovanja dugo i temeljito pripremala, te kako je učila hrvatski (pa čak i, već je rečeno, prevodila s hrvatskoga na njemački) i prijateljevala s mnogim poznatim i uglednim ljudima (uz navedenoga Kaznačića valja istaknuti i F. Carraru), tako je ona znala i za Costantiniya, ali i za to da je, kako je već spomenuto, riječ o dvojici Marulića, te je zgodu smatrala apokrifnom. Digresiju u kojoj prepričava navodnu Marulićevu pustolovinu zaključila je, posve uvjerena u to, riječima kako se ona ne može pripisati ni jednom Maruliću — ni poznatom književniku, ni franjevcu s Poljuda.

Iako pripovijest o Marulovoj avanturi navodi »nach Kohl«, njena je verzija nešto izmijenjena. Taj drugi njemački putopisac koji je obilazio naše krajeve, a jedan od najznačajnijih iz razdoblja njemačkoga realizma, Johann Georg Kohl (1808.–1878.),⁶ u kojega je Ida von Düringsfeld pročitala, također kao digresiju unutar opisa dolaska na Poljud (poglavlje »Convento dei Paludi«), ukratko ispričovijedan Marulićevu dogodovštinu, služio se, izgleda, isključivo usmenim izvorima. No Kohl tu »strašnu pripovijest«⁷ nije komentirao i držao je da je identitet »poljudskog« Marulića neupitan, tj. da je grob u poljudskoj crkvi doista grob književnika Marulića. Osim toga, njegovo je pripovijedanje potpuno šturo i nezainteresirano — tek puka bilješka što navodi osnovne trenutke kobnoga događaja, u usporedbi s kojom Idina verzija ima status zaokružene priče, čime, pak, ona svoj putopis čini znatno zanimljivijim i dinamičnijim.

Da je bila upućenija od većine domaće čeljadi, govore podaci o izvorima koje je Ida poznavala i kojima se obilato služila ispisujući zanimljive stranice o našim krajevima, a o njima, izvorima, čitamo u dodatku njezinome putopisu. Potrebno je sada, naime, napomenuti da je Idu na putovanjima pratio suprug, Otto von Reinsberg. I on je, i to, kako se čini, s jednakim žarom i temeljitošću, proučavao dalmatinski kraj, običaje, književnost i povijest, te je putopis svoje supruge, što obasiže u cijelosti 635 stranica, popratio sa 250 stranica bilježaka. Njima su obuhvaćeni podaci što govore o razvoju gradova i ostalih lokaliteta, o spomenicima, o biografijama značajnih osoba koje se spominju u putopisu, kao i o njihovim djelima. Tako Otto von Reinsberg luči biografije dvojice Marulića, čemu nadopisuje neke podatke iz Natalisova spisa, te niže samo pohvalne atribute o Marulovoj svetosti, učenosti, popularnosti i čitanosti. Te biografske natuknice završavaju rečenicom o tome kako je Splitsanin umro »europski poznat«. O »Davidijadi« pak bilježi da je ona ponovno otkrivena tek prije nekoliko godina.⁸

⁶ Johann Georg Kohl, »Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro«, Dresden 1851.

⁷ Isto, str. 140.

⁸ »Aus Dalmatien«, str. 289.; ostaje pitanje o kojoj to Davidijadi govori Otto von Reinsberg.

Na istom se mjestu, kao izvori, navode i sljedeće bibliografske jedinice (prava mala bibliografija za »slučaj Marulić«):

- ona u kojoj je legenda poprimila pisani oblik: »Lettere critiche dal conte Agostino santi Pupieni« (odn. Giuseppe Antonio Costantini, Venecija 1768., potom
- Fabjanićeve »Memorie storicho-letterarie di alcuni Conventi della Dalmazia«, Venecija 1845. i »Alcuni cenni sulle scienze e lettere de' secoli passati in Dalmazia«, Venecija 1843., autor kojih nije priznavao vjerodostojnost splitskoj legendi; zatim navodi i
- Francesca Carraru: »Uomini illustri di Spalato«, što je pak brošurica nastala na temelju Carrarina teksta »Znameniti Spletjani« u »Danici« 1846.; slijede
- »Notizie storiche-letterare baldassarea de' Cattanj« (rukopis), a poznavala je i
- Natalisov životopis što je objavljen na talijanskom u časopisu »La Dalmazia«, u prijevodu L. Svilovića.⁹

Svilovićeve su priloge, tiskani u četiri broja spomenutoga časopisa, značajni i zbog toga što je to, kako je utvrdio prof. Mirko Tomasović,¹⁰ prva polemika u marulologiji, u kojoj je opovrgnut Costantini, te je utvrđeno da se zgoda, zbog vremenske nepodudarnosti s Costantinijevim navodima, ne može pripisati Maruliću i Papaliću.

No, o Maruliću iz pera bračnoga para Düringsfeld–Reinsberg možemo pročitati još nešto. Jedan belgijski bibliofilski bilten, objelodanjen u Bruxellesu 1856.,¹¹ sadrži »bibliografsku skicu« Ottona von Reinsberga. U opisnoj natuknici o Dalmaciji navodi on značajnije kulturne i književne djelatnike kao i poznate biografe. Drugi njezin dio načinjen je poput malog biografskog leksikona: tako se, među inim imenima, pod slovom M nahode oba Marulića.¹² O onome poznatijemu Reinsberg je podatke preuzeo od Fabriciusa, jednoga od prireditelja leksikonskoga djela objavljenog u Hamburgu 1749.,¹³ što, pak, navodi i u dodatku Idinu putopisu (v. bilj. 8). Za našega pjesnika navodi Reinsberg da piše djela asketska, historijska, arheološka i pjesnička na latinskom i »slavenskom«; nadalje spominje osamnaest različitih naslova, redom latinskih, osim »Judite«, kao što, uz kratak životopis, dodaje i onaj Marulu krivo pripisivan Ariostov atribut »Božanstveni«. U svakom slučaju, »otac hrvatske književnosti« tamo je, zasluženo, dobio ne do kraja preciznu, ali ipak sasvim zadovoljavajuću natuknicu.

⁹ Isto, str. 290.

¹⁰ »Marulić u zadarskoj periodici iz 1846.«, »Colloquia Maruliana« III, Split 1995., str. 125.

¹¹ »Bulletin du bibliophile Belge«, sv. XII., Bruxelles 1856.

¹² Isto, str. 135.

¹³ Identificira ga prof. Tomasović u već spominjanom članku u »Colloquia Maruliana« III, str. 123–124.

Ne znamo je li njemačka književnica imala u rukama koje Marulićevo djelo, no već sve ono što navodi svjedoči da je putopis »Aus Dalmatien« zanimljiva bibliografska jedinica više u ne baš beznačajnom korpusu maruloloških priloga. No, sa sigurnošću se može tvrditi da Ida nije čitala Marulićeve svjetovne pjesme, koje je nedavno pronašao, preveo i ponešto dao u tisak prof. Darko Novaković. Možda bi Marulova ljubavna pustolovina, koja je u putopis inkorporirana u obliku legende, uz jasnu naznaku da je riječ o apokrifnoj priči, u tom slučaju pri dala legendi nešto vjerodostojnosti te i putnicu iz Njemačke navela da s nešto drukčijom intonacijom, s nešto manjom dozom sumnje, ispriповijeda tu intrigantnu zgodu.

Lahorka Plejić

INFORMATION ON MARULIĆ IN A GERMAN TRAVEL BOOK

The travel book "*Aus Dalmatien*" by the German writer Ida von Düringsfeld (Prague 1857) bears witness to Marulić's 19th century popularity outside the domestic framework. Namely, in her travel records the German writer includes the legend of Marulić's allegedly sinful life and conversion, immediately confuting it. Also, in a text appended to the book by her husband Otto von Reinsberg, we find a short biography of the Croatian poet, gathered from different literary sources. Both facts testify to the interest that foreign authors have taken in the Croatian writer.